

Hr. Reidars hytte ved Gjevilvatnet: «Gunnvang»

Trygve Reidar

idé. Fra Nedalshytta kan en gjøre mange lønnsomme turer til de omliggende fjell.

Hvorfor absolutt gå den nye Sylsjøveien hele 8 km, når merkingen gjennom Skardøra fører deg helt inn til Sylsjødemningen, over denne og videre i lett og tørt lende ned i den vakre Nedalen? Marsjtiden Væktarstua—Nedalen er ca. 6 timer.

Skulle vi ikke snarest få avlivet myten om at en bare kan nå toppen på Storsylen fra svensk side? Toppen ligger i Norge, og varding fører fra Nedalshytta og helt opp på «bandet».

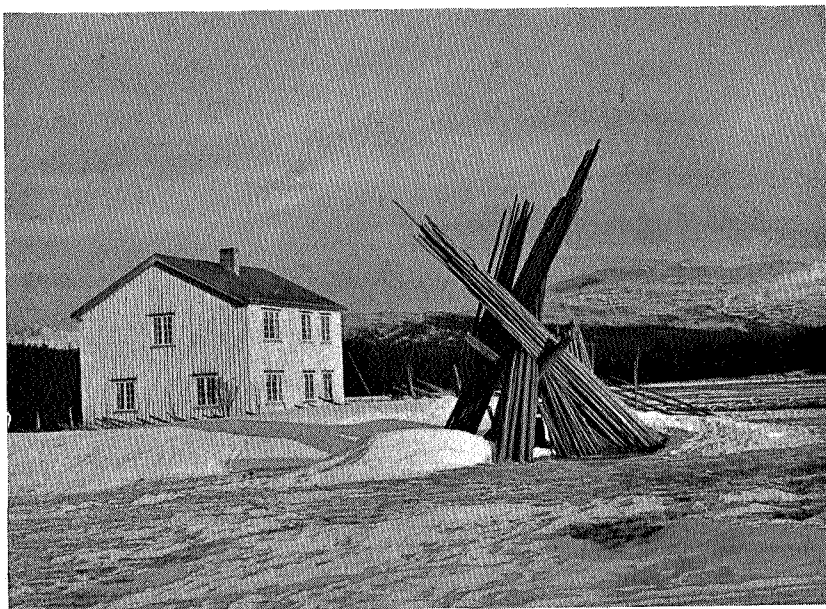
I Orkelsjøtraktene kan en fjellvandrer følge seterveier eller gå fjelleies på kryss og tvers mellom setrene og ha en herlig ferie.

Appellen blir — gå ikke bare etter de opptråkkede stier, men bruk fantasien, og legg også dine egne turer. Av egen erfaring vet jeg at en vil ha megen glede av det.

NYE RUTER PÅ GAMLE STIER — STORDALEN I MERÅKER

Av fru Gudny Løchen

En av kildene til Stjørdalselva kommer fra Stordalen. Men det er først etterat de tre elver er gått sammen nedenfor Stordalsvollen at den får navnet Dalåa. De tre elvene kommer fra fjellvatna og myrene ovenom Stordalen, og de heter Kvernskøra, Klukselva og Gilsåa. Når fotvandreren kommer en av de alminnelige rutene enten fra Teveldal eller Storlien, fra Stor-Eriksvollen til Kluksdal eller Stordal eller fra Stormoen, vil han tilslutt slå følge med en av disse elvene framover til Stordalsvollen, som er Stordalens sentrum. Der ligger den vakre lille kirken, som en ser lyse kvitt på lang lei, og der ligger Trondhjems Turistforenings koselige nye kvarter, som eies og drives av *Inga Stokke*. Elvene tar seg mest fint og bedagelig nedover Stordalen, etterat de har rast fra seg oppe i fjellbrattene og bjørkeliene. Det er god plass mellom dem, derfor er ikke Stordalen noen typisk dal, den har ikke samlet seg til det enda. Den ligner mest bunnen av en vid, flat skål med åpning utover Meråkerdalen, der rolige fjell danner sidene og veggene utetter. Og fjellene i omkretsen av selve skåla er Dalvola, Stenfjellet, Litjl-Kluken — mellom de to siste går den vardete veien til Storlien — Stor-Kluken med den karakteristiske kamelpukkelen, Gilsåfjellet og Lillefjell — hvor varding til Stormoen går over. Over Lillefjell kan en se toppen av Fongen. Videre følger Gåsdalshøgda, Volåkleppen, Stordalsfjellet og Mannfjell. Og dermed bærer det nedover til Meråker, hvor synet stenges av Fonnfjell på ene siden og Kirkebyfjellet på den andre. Det er rolige og trygge fjell å se på, som lokker vandringsmannen til seg, når de ligger sommerpyntet med slake grønne

Inga Stokkes hjem på Stordalsvoll

Arne Falkanger

bjørkelier. Eller kanskje de gir noen enda mer lyst til en susende nedfart på ski på vårlig skareføre, når bjørkene står i svak fiolett dis, og himmelen hvelver seg kjøliggrønn over.

Like vid som Stordalen er, like spredt ligger gårdene, i små gren-der eller enkeltvis har de funnet plassen der det har vært dyrkings- muligheter mellom myr og skog. Om sommeren ligger de som friske grønne oaser. Fjellgresset i engene er kort, nikkende engsoleier og rød syre er kanskje mer dekorative enn nærrende for dyra, som skal føres den lange vinteren over. Derfor har Stordølene, som de kalles i Meråker, drevet markaslått til for ikke så lenge siden. Mangen Stordøl har slitt seg ut om vårvinteren med høykjøring fra Meråker oppover de bratte bakkene i gamle Stordalsveien.

Gårdene har den knappe enkle fjellstilen, som passer i landska- pet. Det er mest tømmerhus med kvite vinnskier på nåvene og rundt vinduene og med torv på taket, gress og tort vifter i sommervinden.

Gårdsveiene er gjort for kjøredoninger og vandringsmenn. De

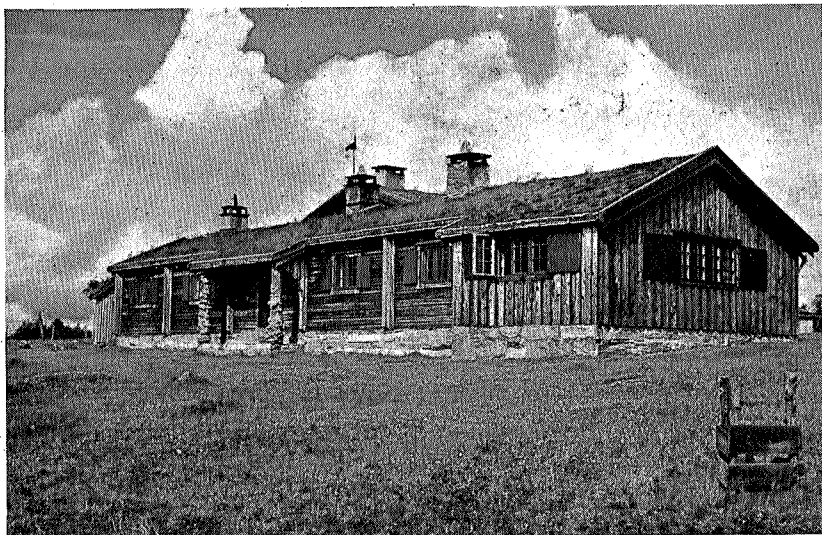
Teveldal med Steinfjellet (Meråker)

H. Rotting

bakker seg opp og ned med digre fjellskjær midt i og med dype furer etter vognhjula. Mellom furene ligger uskyldig gressbevokste tuverygger. Over elver og bekker fører Bukken Bruse-bruer, som gir en lyst til å lute seg over rekkverket og stirre sorgløst ned i det klare fjellvatnet, mens en lytter til ringlingen av fredelige kubjeller.

Bosettingen på Stordalen skriver seg fra 1760—70-åra, etterat de rike malmforekomstene i Lillefjell var oppdaget. Den gruve- drifta som ble satt i gang i Lillefjell, ble dengang Selbo Kobber- verks økonomiske redning. Verket førte inn gruvefolk fra distrik- tene sønnenfor, fra Tydal, Selbu, Haltdalen, Røros og Kvikne. De ryddet og bygget seg heimer på Stordalen og dannet den første faste befolkning en kjenner til deroppe.

Selbo Kobberverk hadde fra 1740-åra drevet andre gruver i Meråkerfjella, som Kongens gruve ved Kleppen og Dronningens gruve i Gilsåfjellet og andre mindre gruver. Kobbermalmen fra disse gruvene og fra Lillefjell ble før smeltehytta ved Gilså ble bygd — og *garkobberet* tildels etter smeltehyttas bygging — fraktet over fjellet til smeltehytta i Selbu. Transporten foregikk både sommers- og vinters tid på hesteryggen eller på slede. Veien var formodentlig

Storerikvoll 1951

H. Røting

stort sett den samme som den nåværende turistveien til Stormoen. Der bodde dengang folk året rundt. Stormoen var et sentrum og kvilested for malmkjørerne som skulle til smeltehytta i Selbu.

Den som er kjent i disse traktene kan tenke seg for et slit og for et vågestykke det ofte måtte være å kjøre malmllass vinters tid i storm og uvær. Hvis vi hadde hatt en Johan Falkberget til å skildre det for oss i dikterens form, ville det blitt et epos om slit og hardførhet fra disse traktene også.

Da de rike malmleiene i Lillefjell ble funnet, ble Lillefjell sentrum for Kobberverkets gruvedrift. Hytteskriveren flyttet til Stordalen, og i 1770 ble det bygd smeltehytte ved Gilsåa, hvor små fossefall skaffet drivkraften til blåsebelgene. Innflytterne på Stordalen arbeidet sammen med andre i selve gruva, i smeltehytta, eller de drev som malmkjørere. Kjørerne hadde også plikt til å hogge og drive fram rostveden til smelteprosessen. Arbeidet i gruva foregikk hele året med opphold i slåttonna. Det ble arbeidet 5 dager i uka. Folkene bodde på selve Lillefjell i «bersstua», et stort losjhus bygd av stein. Malmkjørerne bodde mest ved smeltehytta, hvor det var

hus for både folk og hester. Dengang som nå var trakten mellom smeltehytta ved Gilsåa og Lillefjell en værhard strekning, så kjørerne hadde nok topplua trukket godt nedover ørene, og pelsen snørt sammen rundt livet, når de fór ut tidlige vintermorgenen for å være først i gruveveien, før den ble for «staupat».

De som arbeidet i gruva fór heim hver fredags kveld for å proviantere og vaske av seg den verste skitten. Når de kom rennende nedover på ski med den høye skistaven i ene hånden, var det bare det kvite i øynene og tennene som lyste i de svarte fjesene. Mandagsmorgenen var de på opptur igjen med skinnsekken på ryggen. Den inneholdt proviant for uka. Det var helst smør og brød, mysmær, salt og grøtmel, og kanskje litt tørket kjøtt. Og så hadde de melk på en treflaske. Det var nøysom kost, og det var lang arbeidsdag. Men folk var fornøyd med dette livet, kvellene i bersstua gikk med skjemt og moro. Gruvkara hadde et eget frimureri. De satte dyrenavn på hverandre, og når to av dem møttes i andre omgivelser, gjødde eller breket de til hverandre eller laget andre dyrelåter. Men det var en uskrevet lov at ingen måtte røpe disse navnene til utenforstående.

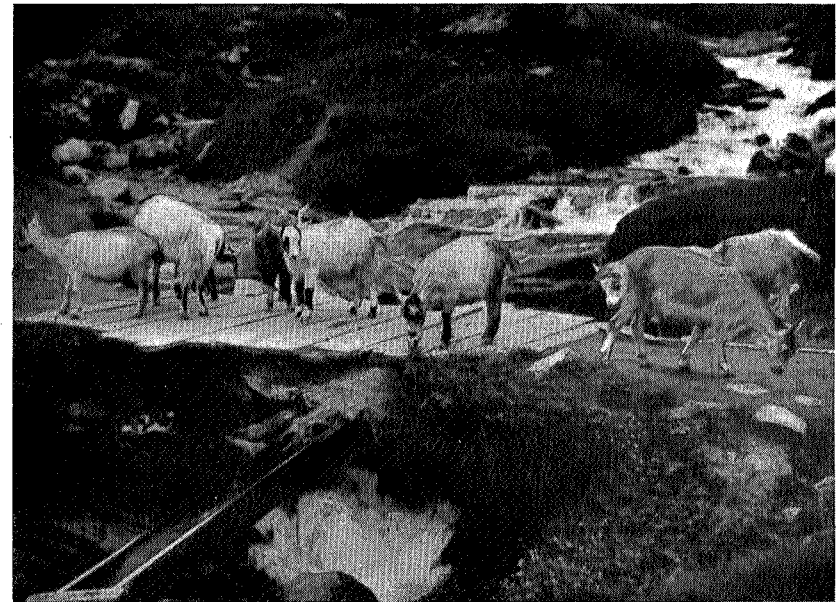
Med avbrytelse var gruvedriften på Lillefjell i gang helt til i 1894. Den ble tatt opp igjen i 1914, og da ble taugbanen fra Lillefjell til Meråker bygd. I 1920 ble drifta lagt ned — formodentlig for alltid. På Lillefjell står ennå igjen hus og rester av anleggene, selve gruva er fylt med vatn. Smeltehytta er også borte nå, bare den tidligere hytteskriverbolig står igjen. En kan se at den en gang har vært en vakker og stilren bygning. Nå er det ødselig omkring huset, bygningen er i sterkt forfall. Slik som den er i dag understreker den ennå mer at «forbi er forbi».

En fotvandrer i dag kan også se andre spor etter gruvetida, som han bare har glede av. Den fine tørre stien som vi nå lystvandrer fra Lillefjell nedover Løddalldalen til Skarpdalen, har også sin historie. Den er trampet av gruvearbeidere fra Tydalen på vei til og fra Lillefjell, når de fór heim i helgene. Mangt et steg er tatt der, og manganstein er fjernet for å jevne stien. Den kaltes stigerveien etter Stiger Erik Nesvold fra Tydal. I Meråker er det noen som kaller den «bessfarveien».

Det knytter seg også minner og sagn om andre rikdommer enn kobber og svovelkis i Stordalsfjellene, og en kan se spor etter skjerping etter dem. I Store-Kluken oppunder Klukhammeren kan en treffe på en gammel steinhytte. Den var en gang tilholdssted for en fangstmann og skjerper som het Stor-Jo, og hytta kalles ennå Stor-Jo-stua. Etter hans tid hadde den såkalte Fundtaunmesteren fra Meråker losji i stua. Han var kanskje mest kjent som klokke-maker, men han var også sølvsmed, og det fins vakre sølvskjeer i Meråker som er gjort av ham. Ifølge folketroen i Meråker fant han sølvet han brukte i en hemmelig sølvgruve i Stor-Kluken. Fundtaunmesteren levde mellom 1751 og 1820. Det er dem som mener at han skaffet seg sølvet i ufredstidene med svenskene, da folk stakk unna sølv og verdisaker, og at sølvgruva i Kluken bare var en kamouflasje for å skjule andre hemmeligheter. Det være som det vil med det. Sikkert er det at troen på Fundtaunmesterens sølvgruve har vært sterk i Meråker. Mange har drevet og skjerpet etter den, senest i 1930-åra. Men det er ikke spurt at noen har funnet det de letter etter.

Østenfor Stor-Kluken kan en se noen svære steinmurer, som er rester etter hus og anlegg i forbindelse med en prøvedrift et engelsk selskap drev deroppe i 1874—75 for å finne blyglans. Noen mener at det var sølv de var ute etter. Det fortelles at det ble sendt en båtlast med malm til England, og det kom bud tilbake at drifta skulle utvides. Men så var det en som sørget for at neste båtlast bare besto av gråberg, og da ble det slutt på virksomheten.

Gruve- og skjerpetiden i Stordalen er nå bare en saga. Det er bygd en ny vei til Meråker langs østsiden av Dalåa, og med den vil det komme en ny tid til Stordalen. Til de siste åra var Stordalens eneste forbindelse med omverdenen den gamle staupete malmkjøre-veien til Meråker på vannskillet mellom Dalåa og Torsbjørka. Selv hestene hadde vondt for å ta seg fram på den, så når folk ble syke på «dalen» og måtte på sykehus, var stillingen ofte prekær. Når brua over Gilsåa kommer på plass til sommeren, vil bilturen fra Meråker stasjon til Stordalsvollen ta bare en halv time, og Stordalens største problem er dermed løst. Fjellelskere fra Trondheim og distriktene omkring kan nå Stordalen på få timer, og kommet

Bukkene Bruse

Oskar A. Johansen

dit har de fjellkransen omkring seg. Hos Inga Stokke kan de være sikre på å bli godt mottatt og få godt stell, for hun har bygd huset bare for å kunne ta imot turister.

Ingensteds er jordene flatere enn omkring Stordalsvollen. Kirken og kirkegården ligger sommers tid midt i blomsterenga. Kirken er nylig blitt malt innvendig i lyse, vennlige farger. Den har fått en inngangsportal lik dem som førte inn til eventyrets kongsgårder. Den har også fått et nytt vakkert alter og som altertavle en litografi av Henrik Sørensens Kristus-figur. Originalen hører til dekorasjonene i Linkøping domkirke. Hvis en driver rundt kirken en sommerdag, er det vel verdt å gå inn og glede seg over for et vakkert gudshus denne vesle fjellbygda har.

— — —

Mose og gress vil dekke den gamle Stordalsveien, men vandringsmannen vil framdeles velge de gjengrodde stier.